

ANMELDELSER

PETER FREUCHEN & FINN SALOMONSEN: *The Arctic Year* (438 pp., mange tekstfig. og kort). – G. P. PUTMAN'S SONS, New York, 1958. Pris: 5.95 \$.

»Den, der en gang har været i Arktis, vil altid længes efter at komme tilbage.« Dette citat fra bogens sidste side kunne passende have stået som motto for hele denne pragtfulde bog om menneskers, dyrs og planters liv i det kolde Nord. Hele bogen er gennemsyret af de to forfatters kærlighed til denne region, hvis barske natur stiller alle levende væsener på hårdere prøver end noget andet sted på vor klode bortset fra antarktis, men hvor samtidig disse væseners vidunderlige tilpassings-evne har fejret de største triumfer.

Efter en indledning, hvori den arktiske region afgrænses og inddeles, og hvor der gives en oversigt over de fysiske faktorer, følger en gennemgang af livet i Arktis i årets 12 måneder. Denne kalenderinddeling af stoffet har utvivlsomt af forfatterne været følt som noget af en spændetroje, og nægtes kan det ikke, at den i nogen grad slår fremstillingen i stykker og nødvendiggør gentagelser, et forhold som det udførlige register dog i nogen grad råder bod på. Der er på den anden side ingen tvivl om, at man ved denne inddeling får et bedre indblik i det stærke og intime samspil mellem alle levende væsener i Arktis, som netop er det, der skaber livsbetingelserne for dyr og mennesker, end hvis hver dyrearts årlige cyklus var gennemgået for sig.

På forhånd synes det at være et voveligt eksperiment at etablere et makkerskab mellem to så forskellige forfattere: den ene en gudbenådet fortæller, der ikke altid har taget det så nøje med grænsen mellem sagn og virkelighed, den anden den exakte videnskabsmand, for hvem sandheden og objektiviteten er alt. Det er imidlertid anmelderens opfattelse, at det er lykkedes over al forventning. De har samlet et mægtigt stof, som aldrig før har været tilgængeligt i en oversigtlig form, fremstillingen er livlig, somme steder virkelig spændende. Hist og her sporer man vel PETER FREUCHENS livlige fantasi og mindes den gamle dagsbladvittighed: »Jeg tror alt, hvad du siger, Peter. Noget tror jeg er sandt, og noget tror jeg er løgn.« – Dette opvejes dog langt af FREUCHENS intime kendskab til mennesker og dyr i arktiske egne, navnlig naturligvis til de dyr – og de er mange – der spiller en rolle i menneskets husholdning.

At fuglene indtager en fremtrædende plads i bogen, skyldes ikke alene, at den ene forfatter er ornitolog, men først og fremmest at fuglene virkelig indtager en fremskudt plads i dyreverdenen i Arktis, formentlig fordi deres store bevægelighed tillader dem at opsøge spredt forekommende fødekilder og at forlade Arktis i den strenge vinter. Forbavsende er det, at så forholdsvis mange fugle bliver i de arktiske egne om vinteren, ja, helt uforståeligt at en lille spurvefugl, Hvidsiskenen, kan klare sig gennem den højarktiske vinter. Først og fremmest er det dog søfuglene, som dominerer den arktiske fugleverden, og som ved at

omsætte havets rigdomme på fødedyr bidrager til at skabe eksistensmuligheder for eskimoerne. Alene i Grønland skydes antagelig 150.000 Ederfugle og over 200.000 Lomvier årligt, i sandhed imponerende tal når man erindrer, at den samlede befolkning kun tæller 23.000.

Det er umuligt i en anmeldelse at give blot et nogenlunde udtømmende indtryk af den rigdom på oplysninger, denne bog indeholder. For den, der på forhånd er interesseret i arktiske forhold, må det være en sand guldgrube, og ingen, der har læst den, kan undgå at blive grebet af den arktiske verdens særpræg og storslåethed. Som dansker kan man ikke undgå at være stolt af, at et amerikansk forlag har udset to danske til at skrive denne bog om et område, der i de seneste år er blevet mindre fjernt og mere aktuelt. Det er i sandhed en tribut til vort lands indsats i polarforskningens historie. Det er anmelderen en glæde at konstatere, at de har skilt sig godt fra opgaven.

Til slut en lille anke til forlaget. Bogen er illustreret med sorthvide tegninger. Der er en hel del diagrammer over udbredelse, trækruter, etc. med fortrinlige skitser af de omhandlede dyr. De øvrige illustrationer af dyrene i det arktiske miljø er vel lidt naive i stregen, men passer dog udmærket til emnets karakter. Det er derfor med forbavselse, at man konstaterer, at tegneren ikke med et ord er nævnt i bogen. Det fortjener at oplyses, at der under signaturen E.P. skjuler sig ingen ringere end vor alsidige, hjemlige konservator ERIK PETERSEN¹⁾.

HELGE VOLSØE

HARRIET I. JØRGENSEN: *Nomina Avium Europaeorum* (283 pp.). – I kommission hos EJNAR MUNKSGAARD, København 1958. Pris: 27 kr.

Efter at HARRIET I. JØRGENSEN og CECIL I. BLACKBURNES »Glossarium Europae Avium«, der udkom i 1941 (anmeldt i D.O.F.T. **35**, 1941, p. 114), i mange år har været udsolgt, har HARRIET JØRGENSEN påtaget sig den krævende og tidsrøvende opgave at udsende bogen i en ny og forøget udgave, som fremtræder under ovenstående navn. Med sin store ornithologiske kunnen, sit udstrakte personalkundskab og sin bekendte pertentlighed har fru JØRGENSEN de bedste forudsætninger for at løse denne opgave, og resultatet er også blevet en forbilledlig udarbejdet, meget nyttig håndbog. Bogen giver navnene på ialt 579 fugle, idet også sjældne gæster i Europa er medtaget, og benævnelserne omfatter 21 sprog. Yderligere er tilføjet 60 benævnelser på forskellige dele af fuglenes ydre, fra næb til hale, en nyhed af vigtighed for enhver, som læser fuglelitteratur på fremmede sprog eller selv ønsker at udtrykke sig om ornithologiske emner på et sådant. Hvert sprog har sit index, ved hjælp af hvilket man let kan finde frem til

¹⁾ Det lykkedes PETER FREUCHEN kort inden sin død i september 1957 at fuldende sin del af bogen, men korrekturlæsningen, fremskaffelsen og udarbejdelsen af alle kortene og hele illustrationsmaterialet m.m., kom alene til at påhvile mig. Det var en udtrykkelig aftale mellem forlaget og mig, at ERIK PETERSEN som tegner skulle nævnes i kolofonen, og teksten til denne omtale var tilsendt forlaget sammen med korrektoren. Forlaget har senere, efter at bogen var udkommet, brevligt overfor mig beklaget, at denne omtale ved en forglemmelse var blevet udeladt.

FINN SALOMONSEN

vedkommende benævnelse i hovedteksten. Disse indices omfatter adskillige synonymer både i de systematiske betegnelser som i de forskellige europæiske sprog, hvilket forøger bogens brugbarhed endnu mere.

Enhver ornitholog må være fru JØRGENSEN taknemlig for denne fortrinlige opslagsbog, som naturligt vil indgå i ethvert ornithologisk håndbibliotek. Et nærmere europæisk samarbejde er fremtidens løsen, og indenfor ornithologien vil fru JØRGENSENS bog i høj grad bidrage til at lette et sådant samarbejde. F.S.

HANS JOHANSEN: Revision und Entstehung der Arktischen Vogel-fauna. Zweiter Teil: Revision der Grues-Passerer und Entstehung der Arktischen Vogelfauna. – Acta Arctica, fasc. IX, 1958 (131 pp., 19 kort); København. Pris: 35 kr.

Med denne del afslutter Prof. JOHANSEN sit store værk om den arktiske fugleverden, af hvilket den første del anmeldtes i D.O.F.T. 50, 1956, p. 345. Som titlen udsiger, er det først og fremmest et systematisk og zoogeografisk arbejde; den arktiske region har i de senere år været meget i forgrunden, rimeligvis til syvende og sidst begrundet i økonomiske og militære overvejelser, og dette har naturvidenskaben i høj grad nydt godt af. Også indenfor ornithologien har der udfoldet sig en stærk aktivitet både fra russisk, amerikansk (inkl. canadisk) og skandinavisk side, således at størstedelen af Arktis nu faunistisk set er godt kendt. Til at sammenfatte denne store sum af viden og drage de zoogeografiske konklusioner var ingen bedre egnet end Prof. JOHANSEN, der selv har megen arktisk erfaring og besidder førstehånds kendskab til de russiske undersøgelser.

Som i første del af dette værk gennemgås de enkelte arters udbredelse og racedannelse, og fremstillingen er belyst gennem udmærkede udbredelseskort. I det store og hele kan man sikkert sige, at der her næppe vil være meget at lægge til eller ændre i fremtiden. Ved hver gruppe – familie eller større slægt – følger forf. derpå sine »Gedanken«, som jeg stadig finder er bogens svageste del, idet de virker alt for spekulative og ikke tager hensyn til alle de faktorer, som har været aktive under udviklingen og som gør forholdene langt mere komplicerede end det fremgår af forf.s konklusioner.

Værket afsluttes med en række sammenfattende kapitler, der er udmærket disponerede og klart gør rede for de mange zoogeografiske kategorier, som man må skelne imellem. Mange elementer udskilles på denne måde af den egentlige arktiske fauna, andre reduceres i betydning. Af ægte arktiske arter regner forf. blot med 80, og alle vil utvivlsomt være enige med ham i, at den arktiske zone ikke kan gøre krav på at blive betragtet som en zoogeografisk region i lighed med f. eks. den palæarktiske region.

Blandt de mange interessante oversigter kan fremhæves den over de rent arktiske arter. Af denne fremgår det – hvilket sikkert vil overraske de fleste – at der kun findes 5 højarktiske arter, nemlig Kongeederfuglen, Sandløberen, Islandsk Ryle, Ismågen og Thayers

Måge; den sidste ville jeg ikke have regnet dertil, da jeg betragter den som en race af den lavarktiske Hvidvinget Måge. En anden interessant oversigt viser, at de arktiske arter indenfor lommerne udgør 100% af familiens samtlige arter, indenfor alkefuglene 30%, vadefuglene 15%, mågerne 10%, mens de hos alle andre grupper er under 1%.

Det havde været interessant om racegrupperne indenfor de enkelte arter var blevet behandlet i forhold til de økologiske regler (Bergmanns regel, o.s.v.); dermed ville man have fået et bedre indtryk af den højarktiske zones store zoogeografiske betydning. Et andet forhold som ikke er behandlet, er det mærkelige faktum, at så mange fugle (og andre dyr) optræder langt mod syd i den boreale zone i Europa, mens de andre steder er udelukkende arktiske. Problemet strejfes under omtalen af Stenvenderen, men forklaringen der gives er utilfredsstillende.

Med Prof. JOHANSSENS bog er slutstenen sat for den avifaunistiske forskning i Arktis, og man må ønske ham til lykke med fuldførelsen af det store arbejde samt med den smukke og gedigne, næsten bibliofile, form i hvilken værket fremtræder.

F. S.

Pereljety ptits v evropeiskoj chasti SSSR. (Fugletræk i den europæiske del af USSR (222 pp., talrige kort, diagrammer og tekstfigurer). – Biologisk Institut under Det lettiske Videnskabernes Akademi, Riga 1953.

Bogen er et samlet bind af foredragene der blev holdt på en ornitologisk konference i Riga i april 1951. Foruden ornitologerne fra de 3 baltiske lande deltog mange russiske ornitologer. Ikke alle indlæg er helliget fugletrækket som fællestitlen lader formode. Otte af de 18 artikler behandler andre emner, således 4 om ornitologiske opgaver, og fuglenes udbredelse, nemlig:

N. A. GLADKOV. Den økonomiske betydning af fuglene og metoderne til at bestemme den. E. A. TAURINSCH. Status og opgaver for den ornitologiske forskning i Letland. F. I. STRAUTMANN. Fuglenes udbredningsforhold i Sovjet-Karpaterne. K. A. VILKS. Svingninger i antallet af nogle fuglearter i Letland.

Fire andre arbejder omtaler ynglebiologiske emner, nemlig:

V. F. LARIONOV. Den geografiske variation af Gråændernes formering. K. N. BLAGOSKLONOV. Yngleforholdene i kunstige redekasser. E. A. TAURINSCH og CH. B. TIMA. Iagttagelser over nogle fuglearters ynglen i kunstige redekasser i Letland. (Foruden de almindelige Mejsesarter, Stær, Broget Fluesnapper og Rødstjært omtales også Vendehals, Sortspætte, Huldue og Ellekrage.) K. A. VILKS. Nogle fugles adfærd ved udskiftning af deres unger med andre unger.

De 10 resterende arbejder har træk og ringmærkning til emne. Det er de følgende: A. V. MIKHEJEV. Resultater og perspektiver af ringmærkningsarbejdet i Sovjetunionen. T. L. IVANAUSKAS. Fugletræk i Litauen. E. V. KUMARI. Træk og overvintring i Estland og trækforskningsens op-

gaver. E. A. TAURINSCH, K. A. VILKS, G. A. MICHELSEN. Nogle fuglearters træk og fordeling på sæsonerne efter ringmærknings-resultaterne i Letland. G. P. DEMENTJEV. Vadefuglenes træk og fordeling på sæsonerne efter ringmærkningsresultaterne i Sovjetunionen; A. V. MIKHJEV. Frostens indflydelse på trækket og yngleforholdene i de kaspiske vinterkvarterer i 1949 og 1950. M. I. KLIMENKO. Om Mågernes træk i det sydlige Ukraine. P. K. TAMM. Resultater af 15 års ornitologiske iagttagelser i Jygeva i Estland. G. K. MICHELSEN. Iagttagelsen over fugletrækket i den sydlige del af Riga-Bugten. V. A. SHELNIN, Fugletræk ved Elva i Estland.

For danske ornitologer har især artiklerne om trækforholdene i de Baltiske Lande stor interesse. Men også de ynglebiologiske iagttagelser og svingningsproblemet vil her i landet finde mange interesserede læsere. Kedeligt er det bare, at der ikke findes resumeer på et vest-europæisk sprog.

Hans Johansen